

SUN'YI INTELEKTNING INGLIZ TILINI O'QITISHDAGI O'RNI VA IMKONIYATLARI

Anvarbekova Iroda Abrorbek qizi

UBS Filalogiya va tillarni o'qitish Ingliz tili

3-bosqich talabasi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21714947>

Annotatsiya: Mazkur maqolada sun'iy intellekt texnologiyalarining ingliz tilini o'qitish jarayonidagi o'rni, imkoniyatlari va dolzarb muammolari tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim tizimida ChatGPT, Grammarly, DeepL, Quizlet AI kabi sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirish, mustaqil ta'limni qo'llab-quvvatlash hamda ta'lim sifatini oshirishga xizmat qilmoqda. Maqolada ushbu texnologiyalarning afzalliklari bilan bir qatorda ularni qo'llashdagi ayrim cheklovlar ham yoritilgan. Shuningdek, sun'iy intellektni ingliz tilini o'qitish metodikasiga integratsiya qilish bo'yicha ilmiy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, ingliz tilini o'qitish, ChatGPT, raqamli ta'lim, til ko'nikmalari, innovatsion texnologiyalar, ta'lim metodikasi

РОЛЬ И ВОЗМОЖНОСТИ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация: В данной статье анализируются роль, возможности и актуальные проблемы использования технологий искусственного интеллекта в процессе обучения английскому языку. В современной системе образования применение таких инструментов искусственного интеллекта, как ChatGPT, Grammarly, DeepL и Quizlet AI, способствует развитию языковых навыков обучающихся, поддержке самостоятельного обучения и повышению качества образования. В статье наряду с преимуществами данных технологий

рассматриваются и некоторые ограничения их использования. Кроме того, представлены научно обоснованные рекомендации по интеграции искусственного интеллекта в методику преподавания английского языка.

Ключевые слова: *искусственный интеллект, обучение английскому языку, ChatGPT, цифровое образование, языковые навыки, инновационные технологии, методика обучения*

THE ROLE AND OPPORTUNITIES OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING

Abstract: *This article examines the role, opportunities, and challenges of artificial intelligence in English language teaching. AI-powered tools such as ChatGPT, Grammarly, DeepL, and Quizlet AI contribute to improving learners' language skills, supporting independent learning, and enhancing the quality of education. The article discusses both the advantages and limitations of these technologies and provides recommendations for their effective integration into English language teaching methodology.*

Keywords: *artificial intelligence, English language teaching, ChatGPT, digital education, language skills, innovative technologies, teaching methodology*

KIRISH

So‘nggi yillarda sun‘iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta‘lim tizimiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatmoqda. Xususan, chet tillarini, jumladan ingliz tilini o‘qitishda sun‘iy intellektga asoslangan platformalar va dasturlar o‘quv jarayonini yanada samarali tashkil etish imkonini bermoqda. Ushbu texnologiyalar o‘quv materiallarini individuallashtirish, tezkor fikr-mulohaza berish, grammatik va uslubiy xatolarni aniqlash hamda o‘quvchilarning mustaqil ta‘lim olish ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

O‘zbekiston Respublikasida ham ta‘limni raqamlashtirish va zamonaviy axborot texnologiyalarini ta‘lim jarayoniga joriy etish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Shu sababli sun‘iy intellekt vositalarining ingliz

tilini o‘qitishdagi o‘rni va ularning samaradorligini ilmiy jihatdan o‘rganish dolzarb masalalardan biridir.

Mazkur tadqiqotning maqsadi sun‘iy intellekt texnologiyalarining ingliz tilini o‘qitishdagi imkoniyatlarini tahlil qilish, ularning afzalliklari va mavjud cheklovlarini aniqlash hamda ta‘lim jarayonida samarali qo‘llash bo‘yicha ilmiy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotning vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Sun‘iy intellektning ta‘lim sohasidagi nazariy asoslarini tahlil qilish;
2. Ingliz tilini o‘qitishda qo‘llanilayotgan AI vositalarining imkoniyatlarini o‘rganish;
4. AI texnologiyalarining til ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi ahamiyatini baholash;
5. ta‘lim jarayonida sun‘iy intellektdan foydalanish bo‘yicha ilmiy tavsiyalar ishlab chiqish.

O‘zbekistonda sun‘iy intellekt va ta‘lim: Bugungi kunda O‘zbekistonda ta‘lim tizimini zamonaviylashtirish va raqamlashtirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Mamlakatimizda ta‘lim sifatini oshirish, xalqaro standartlarga mos mutaxassislar tayyorlash hamda raqamli texnologiyalarni o‘quv jarayoniga keng joriy etish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu jarayonda sun‘iy intellekt texnologiyalari alohida ahamiyat kasb etmoqda.

So‘nggi yillarda davlat tomonidan sun‘iy intellektni rivojlantirish va uni turli sohalarga, jumladan ta‘lim tizimiga joriy etishga qaratilgan qator tashabbuslar ilgari surildi. Bu tashabbuslar zamonaviy axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish, ta‘lim jarayonini takomillashtirish hamda yoshlarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Shuningdek, oliy ta‘lim muassasalarida raqamli ta‘lim muhitini shakllantirish va innovatsion texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etish bo‘yicha izchil ishlar olib borilmoqda.

Bugungi kunda ko‘plab oliy ta‘lim muassasalarida ChatGPT, Grammarly, DeepL va boshqa sun‘iy intellekt vositalaridan o‘quv va ilmiy faoliyatda foydalanishga qiziqish ortib bormoqda. Ushbu platformalar talabalarga ingliz tilini o‘rganishda, akademik matnlar yozishda, grammatik xatolarni tahlil qilishda, tarjima

sifatini yaxshilashda hamda mustaqil ta’limni tashkil etishda amaliy yordam bermoqda. Natijada talabalar murakkab mavzularni tezroq o’zlashtirish, qo’shimcha ma’lumotlarni mustaqil izlash va o’z bilimlarini mustahkamlash imkoniyatiga ega bo’lmoqda. Shu bilan birga, sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish ayrim masalalarga ham e’tibor qaratishni talab etadi. Xususan, akademik halollikni ta’minlash, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish, sun’iy intellekt tomonidan taqdim etilgan ma’lumotlarning ishonchliligini tekshirish hamda talabalarda mustaqil va tanqidiy fikrlash ko’nikmalarini rivojlantirish muhim vazifalardan biri bo’lib qolmoqda. Shu sababli sun’iy intellektdan foydalanishda o’qituvchi nazorati va ilmiy manbalarga tayangan holda ishlash muhim ahamiyatga ega.

Kelgusida O’zbekiston oliy ta’lim tizimida sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish ko’lami yanada kengayishi kutilmoqda. AI asosidagi ta’lim platformalari, virtual yordamchilar, avtomatlashtirilgan baholash tizimlari va shaxsiylashtirilgan o’quv dasturlarini joriy etish orqali ta’lim sifati va samaradorligini yanada oshirish mumkin. Shu bois sun’iy intellektni ta’lim jarayoniga ilmiy asosda va oqilona tatbiq etish zamonaviy ta’lim tizimini rivojlantirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Sun’iy intellekt (Artificial Intelligence – AI) tushunchasi ilk bor 1956-yilda John McCarthy tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan bo’lib, u mashinalarning inson aqliga xos bo’lgan fikrlash, o’rganish va muammolarni hal etish qobiliyatlarini modellashtirishga qaratilgan fan sohasi sifatida tavsiflangan. Bugungi kunda sun’iy intellekt sog’liqni saqlash, sanoat, iqtisodiyot va ta’lim kabi ko’plab sohalarda keng qo’llanilmoqda.

Ta’lim tizimida sun’iy intellektdan foydalanish masalasi ko’plab xorijiy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Luckin (2018) sun’iy intellekt o’quvchilarning individual ehtiyojlarini aniqlash, o’qitish jarayonini shaxsiylashtirish va ta’lim samaradorligini oshirishda muhim vosita ekanligini ta’kidlaydi. Holmes, Bialik va Fadel (2019) esa AI texnologiyalari o’qituvchini almashtirish uchun emas, balki

uning faoliyatini qo‘llab-quvvatlash va ta’lim sifatini oshirish uchun xizmat qilishini qayd etgan.

Chet tillarini o‘qitish metodikasida Rod Ellis va Michael Long tomonidan ishlab chiqilgan nazariyalar kommunikativ yondashuv, interaktiv ta’lim va muntazam fikr-mulohazaning ahamiyatini asoslaydi. Sun’iy intellekt vositalari aynan shu jarayonlarni samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Masalan, ChatGPT o‘quvchilarga matn yaratish, grammatik xatolarni tahlil qilish, yangi lug‘at birliklarini o‘zlashtirish hamda muloqot qilish imkonini beradi. Grammarly yozma nutqdagi grammatik va uslubiy xatolarni aniqlashga yordam bersa, DeepL tarjima sifati va kontekstni tushunishda samarali vosita sifatida e’tirof etiladi.

UNESCOning sun’iy intellekt va ta’limga oid tavsiyalarida AI texnologiyalaridan foydalanishda shaffoflik, axloqiy me’yorlar, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish hamda barcha ta’lim oluvchilar uchun teng imkoniyatlarni ta’minlash zarurligi alohida ta’kidlangan. Shu bilan birga, CEFR (Common European Framework of Reference for Languages) talablariga muvofiq, raqamli texnologiyalar o‘quvchilarning tinglab tushunish, o‘qish, yozish va gapirish ko‘nikmalarini rivojlantirishda samarali qo‘llanishi mumkin.

Shu tariqa, ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, sun’iy intellekt ingliz tilini o‘qitish jarayonini modernizatsiya qilish, ta’lim sifatini oshirish va o‘quvchilarning mustaqil ta’lim olish ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Biroq ushbu texnologiyalardan foydalanishda akademik halollik, tanqidiy fikrlash va o‘qituvchi nazoratini saqlab qolish zarur.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda sun’iy intellekt texnologiyalarining ingliz tilini o‘qitishdagi o‘rni va imkoniyatlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish maqsadida sifat (qualitative) tadqiqot yondashuvi qo‘llanildi. Tadqiqot davomida pedagogika, til o‘qitish metodikasi hamda axborot texnologiyalari sohasiga oid ilmiy adabiyotlar qiyosiy va tahliliy usullar asosida o‘rganildi.

Tadqiqotning nazariy asosini sun’iy intellekt, raqamli ta’lim va ingliz tilini o‘qitish metodikasiga bag‘ishlangan mahalliy hamda xorijiy ilmiy manbalar tashkil

etdi. Xususan, UNESCO tavsiyalari, CEFR hujjatlari va zamonaviy ilmiy maqolalar tahlil qilindi.

Tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

1. Tahlil metodi – sun’iy intellekt vositalarining ingliz tilini o’qitishdagi afzallik va kamchiliklarini aniqlash uchun.

2. Qiyosiy tahlil metodi – an’anaviy o’qitish usullari bilan AI asosidagi ta’lim vositalarini taqqoslash uchun.

3. Umumlashtirish metodi – olingan ilmiy natijalar asosida xulosalar va metodik tavsiyalar ishlab chiqish uchun.

4. Tavsiyaviy metod – AI vositalarining amaliy qo’llanilish imkoniyatlarini yoritish uchun.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda sun’iy intellekt vositalarining ingliz tilining to’rtta asosiy ko’nikmasi — tinglab tushunish (Listening), gapirish (Speaking), o’qish (Reading) va yozish (Writing)ni rivojlantirishdagi o’rni kompleks ravishda tahlil qilinadi. Shuningdek, O’zbekiston oliy ta’lim muassasalarida ushbu texnologiyalarni samarali qo’llash bo’yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Tadqiqot natijalari oliy ta’lim muassasalari professor-o’qituvchilari, ingliz tili o’qituvchilari, magistrantlar va talabalar uchun amaliy ahamiyatga ega bo’lib, ta’lim jarayoniga zamonaviy sun’iy intellekt texnologiyalarini joriy etishda metodik asos bo’lib xizmat qilishi mumkin.

TADQIQOT NATIJALARI VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko’rsatadiki, sun’iy intellekt texnologiyalaridan ingliz tilini o’qitish jarayonida foydalanish ta’lim samaradorligini oshirishga ijobiy ta’sir ko’rsatadi. Xususan, ChatGPT, Grammarly, DeepL va Quizlet AI kabi vositalar o’quvchilarning til ko’nikmalarini rivojlantirish, mustaqil ta’limni qo’llab-quvvatlash hamda o’qituvchining ishini yengillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Yozish (Writing) ko’nikmasini rivojlantirish. Sun’iy intellekt asosidagi platformalar grammatik, leksik va uslubiy xatolarni tezkor aniqlab, ularni tuzatish

bo'yicha tavsiyalar beradi. Bu esa o'quvchilarning akademik yozuv malakasini bosqichma-bosqich takomillashtirishga xizmat qiladi.

O'qish (Reading) ko'nikmasini rivojlantirish. AI vositalari matnlarning murakkablik darajasini o'quvchining bilimiga moslashtirishi, notanish so'z va iboralarni izohlashi hamda matn mazmuni bo'yicha savollar yaratishi mumkin. Natijada o'qib tushunish ko'nikmasi samaraliroq rivojlanadi.

Tinglab tushunish (Listening) va gapirish (Speaking) ko'nikmalarini rivojlantirish. Sun'iy intellektga asoslangan muloqot tizimlari o'quvchilarga real hayotga yaqin dialoglarda ishtirok etish imkonini beradi. Bu esa talaffuzni yaxshilash, lug'at boyligini kengaytirish va erkin muloqot qilish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi.

Shu bilan birga, sun'iy intellektdan foydalanishning ayrim cheklavlari ham mavjud. Jumladan, o'quvchilarning AI javoblariga ortiqcha tayanib qolishi mustaqil fikrlash va ijodkorlikning pasayishiga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, AI tomonidan taqdim etilgan ma'lumotlar har doim ham to'liq yoki mutlaqo to'g'ri bo'lmasligi mumkin. Shu sababli o'qituvchi nazorati va ma'lumotlarni ishonchli manbalar bilan tekshirish muhim hisoblanadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt o'qituvchini to'liq almashtirmaydi. Aksincha, u o'qituvchining pedagogik faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi samarali vosita sifatida xizmat qiladi. O'qituvchining metodik yondashuvi, individual maslahatlari va tarbiyaviy roli sun'iy intellekt bilan almashtirilmaydi.

Shunday qilib, sun'iy intellekt texnologiyalarini ingliz tilini o'qitish jarayoniga ilmiy asosda va maqsadli ravishda joriy etish ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning motivatsiyasini kuchaytirish hamda ularning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, sun'iy intellekt texnologiyalari ingliz tilini o'qitish jarayonini takomillashtirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. ChatGPT, Grammarly, DeepL, Quizlet AI va shunga o'xshash

platformalar o'quvchilarning tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirish, individual yondashuvni ta'minlash hamda mustaqil ta'limni qo'llab-quvvatlash imkonini beradi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, sun'iy intellekt vositalari o'qituvchi faoliyatini to'ldiruvchi va ta'lim samaradorligini oshiruvchi zamonaviy texnologiya sifatida xizmat qiladi. Biroq ulardan foydalanishda akademik halollik tamoyillariga rioya qilish, olingan ma'lumotlarni tanqidiy baholash hamda o'qituvchi nazoratini saqlab qolish muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqot asosida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

ingliz tili darslarida sun'iy intellekt vositalaridan metodik maqsadlarda samarali foydalanish; o'qituvchilar uchun sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha malaka oshirish kurslarini tashkil etish; oliy ta'lim muassasalarida AI vositalaridan foydalanish bo'yicha metodik qo'llanmalar ishlab chiqish;

talabalarda sun'iy intellektdan mas'uliyatli va akademik halollik tamoyillariga asoslangan foydalanish madaniyatini shakllantirish.

Kelgusidagi tadqiqotlarda sun'iy intellekt vositalarining o'quvchilarning akademik natijalari, tanqidiy fikrlashi va kommunikativ kompetensiyasiga uzoq muddatli ta'sirini eksperimental usullar asosida o'rganish maqsadga muvofiqdir.

Umuman olganda, sun'iy intellekt texnologiyalarini ta'lim jarayoniga ilmiy asoslangan holda integratsiya qilish zamonaviy ingliz tili ta'limining sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi hamda raqamli ta'lim muhitini rivojlantirish uchun muhim omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. Boston: Center for Curriculum Redesign.
2. UNESCO. (2023). Guidance for Generative AI in Education and Research. Paris: UNESCO.

3. UNESCO. Artificial Intelligence in Education. Paris: UNESCO.
4. McCarthy, J. (2007). What is Artificial Intelligence? Stanford University.
5. Russell, S., & Norvig, P. (2021). Artificial Intelligence: A Modern Approach (4th ed.). Pearson.
6. Ellis, R. (2008). The Study of Second Language Acquisition (2nd ed.). Oxford University Press.
7. Long, M. H. (2015). Second Language Acquisition and Task-Based Language Teaching. Wiley-Blackwell.
8. Council of Europe. (2020). Common European Framework of Reference for Languages: Companion Volume. Strasbourg: Council of Europe. British Council. AI Guidelines for Teachers.